

Lekce číslo 2: Dosud se domnívali, že jsou jediní na světě: interpretační lekce k básnické sbírce Petra Hruška *Spatřil jsem svou tvář*

Anotace lekce

Lekce je založena na interpretaci vybraných básní ze sbírky Petra Hrušky *Spatřil jsem svou tvář*, které tematizují setkání mořeplavců s „domorodci“ a zkušenost střetu různých světů, jazyků a způsobů myšlení. Hruška zde volně vychází z Pigafettových zápisků z Magalhãesovy plavby kolem světa, historický materiál však proměňuje v existenciálně laděnou reflexi cizosti, neporozumění a relativnosti vlastního pohledu na svět. Básně systematicky narušují jednoduché opozice mezi „civilizovaným“ a „barbarským“, známým a cizím, a ukazují, že setkání s odlišností může člověka znejistit i proměnit. Lekce propojuje model E–U–R se skládkovým učením a interpretačními fázemi identifikace, zkoumání textu a reflexe. Žáci pracují s individuálním psaním, společnou interpretací úvodní básně, expertní a domovskou skupinovou prací i tvorbou motivické mapy, která propojuje klíčové obrazy a témata jednotlivých textů. Důležitou součástí lekce je sledování proměny perspektivy — okamžiku, kdy se „cizí“ přestává jevit jako vzdálený objekt pozorování a začíná odhalovat omezenost vlastního pohledu na svět. Lekce rozvíjí interpretační dovednosti, schopnost argumentovat pomocí konkrétních míst v textu a vede žáky k uvědomění, že literatura může prostřednictvím metafory setkání s odlišností otevírat otázky identity, moci, nejistoty a lidského poznání.

Interpretační komentář k básním

Vybrané básně z druhé lekce tematizují především setkání s „odlišnými“ — s obyvateli nově objevovaných ostrovů, které mořeplavci vnímají jako cizí, nepochopitelné a často znepokojivé. Petr Hruška zde volně vychází z Pigafettových zápisků z Magalhãesovy plavby kolem světa, ale historický materiál výrazně proměňuje. Nejde mu o rekonstrukci objevitelské výpravy ani o exotický obraz domorodých kultur. Básně spíše zkoumají samotný mechanismus setkání s jinakostí — okamžik, kdy člověk narazí na něco, co nezapadá do jeho vlastních představ o světě, řádu a smyslu.

Úvodní báseň zachycuje první kontakt s obyvateli ostrova, kteří „se zdobí strašlivými ranami“ a neustále mění místa. Mořeplavci je nedokážou spočítat ani pevně zachytit pohledem, jako by unikaly jejich potřebě svět pojmenovat a uspořádat. Křik „girin!“ působí nesrozumitelně a téměř agresivně — ne proto, že by domorodci skutečně útočili, ale protože mořeplavci nerozumějí jejich jazyku ani způsobu existence.

Klíčový interpretační obrat přichází ve chvíli, kdy si zasažený domorodec vytáhne šipku z hrudi a „užasle si ji prohlíží“. Závěrečná věta — „Dosud se domnívali, / že jsou jediní na světě“ — obrací perspektivu celé básně. Náhle už nejsou „objevováni“ pouze domorodci evropským pohledem, ale i Evropané pohledem těch druhých. Báseň tak zpochybňuje jednostranný pohled kolonizátorů a ukazuje relativitu každého pohledu na svět.

Další text tematizuje ostrov, jehož obyvatelé sice znají kříž, ale „neumějí ho používat“. Tento detail je významný: evropský symbol zde existuje vytržený ze svého původního významového rámce. Pro mořeplavce je to zároveň znepokojivé i fascinující. Domorodý král mluví pouze o míru, ale mořeplavci nakonec ustupují — jako by právě tato jinakost a nepřítomnost očekávaného konfliktu byla ohrožovala víc než otevřené nepřátelství. Báseň navíc pracuje s motivem studu a démonů: domorodci naznačují, že přítomnost Evropanů by jejich demony „zahanbila“. Není jasné, kdo je zde vlastně civilizovaný a kdo barbarský. Hruška systematicky rozkládá jednoduché opozice mezi „námi“ a „jimi“.

Silný motiv jiného vztahu ke světu se objevuje i v básni o králi chráněném před slovy. Domorodci věří, že slova mohou nést zlou moc, a proto musí projít očistným rituálem samoty, ohně a vody, než se dostanou ke králi. Z evropského hlediska může tento zvyk působit absurdně nebo magicky, ale báseň zároveň naznačuje hlubokou úctu k jazyku a vědomí, že slova mají sílu zasahovat do reality. Právě zde se velmi výrazně ukazuje střet dvou odlišných způsobů myšlení a chápání světa. Evropané se snaží svět popsat, změřit a ovládnout jazykem, zatímco zdejší kultura naopak jazyk zpomaluje, očišťuje a chrání před jeho nebezpečím.

Podobně funguje i báseň o králi, kterého se nikdo nesmí dotknout, jinak „se ztratí vše“.

Text postupně vrství obrazy rozpadu: zmizí krajina, zvířata, ženy, jazyk, příměří i samotný smysl válek a počítání mrtvých. Z evropského pohledu může tabu působit iracionálně, ale báseň zároveň naznačuje, že společenský řád je vždy založen na určitých sdílených představách a neviditelných pravidlech. Varování „Opatrně!“ proto nepůsobí jen jako exotická zvláštnost, ale i jako obecnější připomínka křehkosti světa a lidských systémů významu.

Poslední báseň pak tematizuje domorodce, kterého mořeplavci odvezou s sebou. Zpočátku vystupuje jako objekt pozorování — někdo cizí, neznámý a mlčící. Postupně se však role obrací. Zatímco Evropané podléhají nervozitě a bezradnosti během nekonečného bezvětrí, právě tento muž dokáže klidně čekat a „nepadat do prázdna“. Mořeplavci se jej snaží napodobit, ale „zrazuje je rozum“. Tento závěr je mimořádně důležitý: evropská racionalita se zde ukazuje jako překážka, nikoli jako výhoda. Domorodec přestává být „zaostalým druhým“ a stává se nositelem schopnosti, kterou Evropané ztratili — schopnosti snášet ticho, nejistotu a nehybnost světa. Nakonec mu začnou nosit jídlo a mince, „aby čekal i za nás“. Báseň tak převrací mocenské role a ukazuje hlubokou závislost Evropanů na někom, koho původně považovali za cizího a podřadného.

Celek těchto básní vytváří obraz setkání s jinakostí, které nevede k potvrzení evropské nadřazenosti, ale naopak k narušení jistoty vlastního pohledu na svět. Hruška systematicky problematizuje opozice mezi civilizovaným a primitivním, známým a cizím, rozumným a iracionálním. „Domorodci“ v těchto textech nejsou exotickou kulisou, ale zrcadlem, v němž se evropský člověk začíná jevit jako stejně nejistý, omezený a nepochopitelný jako ti druzí. Básně tak tematizují nejen střet kultur, ale především zkušenost, že setkání s odlišností může člověku zásadně proměnit pohled na sebe sama i na svět, který považoval za samozřejmý.

Časová dotace

45 min.

Klíčová slova

cizost, odlišnost, setkání kultur, mořeplavci, domorodci, střet světů, jinakost, neporozumění, jazyk, mlčení, rituál, tabu, pohled, identita, civilizace, barbarství, moc, strach, fascinace, relativita pohledu, současná česká poezie, interpretace, skládkové učení, motivická síť, Antonio Pigafetta, Petr Hruška

Velká myšlenka

To, co považujeme za cizí a nepochopitelné, může narušit jistotu našeho vlastního pohledu na svět.

Cíle lekce

- Žák interpretuje literární text na základě konkrétních míst v básni a formuluje vlastní interpretační závěry.
- Žák sleduje, jak jednotlivé básně prostřednictvím obrazů, motivů a situací zachycují setkání s odlišností a zkušenost cizosti.
- Žák analyzuje, jak texty narušují jednoduché opozice mezi „civilizovaným“ a „barbarským“, známým a cizím.
- Žák rozpoznává motivy neporozumění, fascinace, strachu, rituálu, mlčení nebo střetu různých způsobů myšlení a interpretuje jejich význam v textu.
- Žák sleduje, jak básně problematizují jistotu vlastního pohledu na svět a tematizují relativitu lidského poznání.
- Žák rozvíjí schopnost spolupracovat při interpretačním hledání významu prostřednictvím skládkového učení.
- Žák vytváří motivickou mapu a propojuje opakující se motivy a obrazy napříč jednotlivými básněmi.
- Žák rozvíjí schopnost argumentovat, naslouchat interpretacím druhých a obhajovat vlastní čtenářskou zkušenost.
- Žák reflektuje, že setkání s odlišností může proměnit pohled člověka na druhé lidi i na sebe sama.

Rámcově vzdělávací program

Gymnázia (RVP G)

Lekce je v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia v oblasti vzdělávání Český jazyk a literatura, konkrétně v okruhu Literární komunikace.

RVP G uvádí, že žák:

„interpretuje literární text a diskutuje o jeho významu“ (RVP G, s. 14).

Tento výstup je v lekci naplňován prostřednictvím interpretace vybraných básní Petra Hrušky, formulování interpretačních hypotéz a společné diskuse o motivech cizosti, střetu kultur, neporozumění a relativnosti vlastního pohledu na svět.

RVP G dále uvádí, že žák:

„rozpozná významotvorné prvky textu a interpretuje jejich funkci“ (RVP G, s. 14).

Lekce tento výstup rozvíjí prostřednictvím analýzy motivů jazyka, mlčení, rituálu, tabu, tělesnosti, pohledu nebo jinakosti a sledováním toho, jak tyto motivy vytvářejí společný významový celek napříč jednotlivými básněmi.

RVP G rovněž zdůrazňuje:

„uplatňuje při interpretaci znalosti o jazykových a kompozičních prostředcích literárního textu“ (RVP G, s. 14). Tento aspekt je v lekci rozvíjen prostřednictvím práce s metaforou setkání různých světů, obrazností, symbolickou rovinou textu, kontrastem mezi známým a cizím a sledováním proměny perspektivy v jednotlivých básních.

RVP G současně akcentuje formulování vlastních interpretačních závěrů:

„formuluje vlastní názory na přečtený text a argumentuje pro ně“ (RVP G, s. 14).

Tento výstup je naplňován v průběhu práce expertních a domovských skupin, při tvorbě motivické mapy i v závěrečné reflexi, kde žáci formulují vlastní porozumění básním a opírají své interpretace o konkrétní místa v textech.

Lekce dále rozvíjí klíčové kompetence, zejména:

- kompetenci komunikativní prostřednictvím sdílení interpretačních hypotéz, argumentace a společné diskuse nad významem textů,
- kompetenci sociální a personální prostřednictvím spolupráce ve skládankovém učení a respektování různých interpretačních perspektiv,
- kompetenci k řešení problémů prostřednictvím práce s významovou nejednoznačností básní a hledání vztahů mezi jednotlivými motivy,
- kompetenci k učení prostřednictvím reflexe vlastních čtenářských strategií a interpretace současné poezie.

Lekce současně rozvíjí průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, především v oblastech sebepoznání, mezilidských vztahů, práce s odlišností a reflexe vlastního pohledu na svět.

Současně rozvíjí průřezové téma Multikulturní výchova prostřednictvím reflexe střetu různých kultur, zkušenosti cizosti a problematiky vnímání „jiného“.

Lekce rovněž naplňuje průřezové téma Mediální výchova prostřednictvím reflexe způsobů, jak literatura pomocí metafor, obraznosti a symbolu vytváří význam a zachycuje lidskou zkušenost.

Střední odborné vzdělávání (RVP SOŠ)

Lekce je současně v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro střední odborné vzdělávání (např. RVP 53–41–M/03) v oblasti Literatura a ostatní druhy umění a Práce s literárním textem.

RVP SOŠ uvádí, že žák:

„interpretuje text a diskutuje o jeho významu“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Tento výstup je naplňován prostřednictvím interpretace básní, práce s motivy cizosti, neporozumění, střetu kultur a relativnosti vlastního pohledu na svět a společné interpretační diskuse v expertních a domovských skupinách.

RVP SOŠ dále uvádí, že žák:

„vyjádří vlastní prožitky z recepce daných uměleckých děl“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Tento výstup je realizován v evokační i reflexivní části lekce, kde žáci propojují texty s vlastní zkušeností setkání s odlišností, nejistoty a neporozumění.

RVP SOŠ rovněž zdůrazňuje:

„rozezná charakteristické znaky různých literárních textů“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Lekce tento výstup naplňuje prostřednictvím práce s charakteristickými prostředky současné poezie — metaforou, obrazností, motivickou sítí, symbolickou rovinou textu a významovou otevřeností básní.

Lekce dále rozvíjí schopnost:

- interpretovat literární text na základě konkrétních textových míst,
- formulovat vlastní čtenářskou odpověď,
- propojit jednotlivé texty do společného interpretačního celku,
- a reflektovat vztah mezi setkáním s odlišností a proměnou vlastního pohledu na svět.

Současně rozvíjí klíčové kompetence, zejména:

- kompetenci komunikativní,
- kompetenci sociální a personální,
- kompetenci k řešení problémů,
- kompetenci k učení.

Lekce rovněž naplňuje průřezové téma Osobnostní a sociální výchova prostřednictvím reflexe lidské identity, vztahu k odlišnosti a schopnosti nahlížet vlastní perspektivu kriticky.

Současně rozvíjí průřezové téma Multikulturní výchova prostřednictvím práce s motivem střetu kultur, zkušenosti cizosti a problematiky vnímání „jiného“.

Pomůcky

- Úvodní společná báseň
- Čtyři básně pro expertní skupiny
- Instrukce pro expertní skupiny
- Instrukce pro domovské skupiny
- Reflexe – Dokončení jedné vybrané věty

Popis průběhu lekce

Evokace (10 minut)

Aktivita 1: Krátké individuální psaní (3 minuty)

Učitel zapíše otázku:

„Proč nás někdy znepokojuje něco, čemu nerozumíme?“

Žáci krátce píšou o:

- situaci, kdy se setkali s něčím nebo někým neznámým,
- co v člověku podobné setkání vyvolává,
- proč lidé často reagují na odlišnost strachem, fascinací nebo nejistotou,
- nebo jak člověk pozná, že se ocitl ve světě, kterému nerozumí.

Psaní nemusí být osobní ani realistické. Žáci mohou psát:

- obecně,
- symbolicky,
- nebo vycházet z literatury, filmu či jiné zkušenosti setkání s „cizím“.

Metodická poznámka pro učitele

Cílem aktivity není otevřít téma historických zámořských objevů, ale připravit žáky na zkušenost střetu různých perspektiv a způsobů vidění světa. Důležitá je především otázka, jak člověk reaguje na něco, co nezapadá do jeho představ, zkušeností nebo jistot.

Aktivita 2: Sdílení (2 minuty)

Následuje krátké společné sdílení. Učitel může na tabuli zapisovat opakující se motivy a pojmy, například strach, fascinace, neporozumění, zvědavost, nejistota, cizost, odlišnost, chaos, potřeba porozumět, obrana, předsudky, střet světů, hledání společného jazyka.

Metodická poznámka pro učitele

Je vhodné nesměřovat diskusi k rychlému morálnímu hodnocení „jinakosti“, ale spíše sledovat ambivalenci podobných setkání — tedy skutečnost, že odlišnost může člověka současně přitahovat i znepokojoval.

Přechod k textu (1 minuta)

Učitel stručně uvede kontext:

„Básně Petra Hrušky, se kterými dnes budeme pracovat, volně vycházejí z Pigafettových zápisků z Magalhãesovy plavby kolem světa. Nejde ale o historickou rekonstrukci objevitelských cest. Hruška využívá motiv setkání s neznámými ostrovy a jejich obyvateli k přemýšlení o tom, co se děje, když člověk narazí na něco, co nedokáže snadno pochopit nebo zařadit.“

Metodická poznámka pro učitele

Kontext Pigafettových zápisků je důležitý především jako inspirační rámec textů. Není nutné podrobně vysvětlovat historické souvislosti plavby; podstatnější je sledovat, jak básně tematizují střet různých způsobů myšlení, jazyků a představ o světě.

Aktivita 3: Společné čtení úvodní básně (4 minuty)

Následuje společné čtení úvodní básně. Báseň je vhodné číst pomalu a dvakrát — poprvé učitel, podruhé některý ze žáků.

Metodická poznámka pro učitele

Úvodní báseň je důležitá pro otevření perspektivy celé lekce. Klíčový je především závěrečný obrat:

„Dosud se domnívali,
že jsou jediní na světě.“

Báseň zde obrací běžný pohled na „objevování“: domorodci nejsou pouze objektem evropského pohledu, ale sami se stávají těmi, kdo objevují existenci jiných lidí. Text tak od začátku narušuje jednoduché dělení na „civilizované“ a „barbarské“ a otevírá otázku relativnosti vlastního pohledu na svět.

Po čtení následuje krátká společná reflexe.

Možné otázky:

- Co vás v básni nejvíc překvapilo nebo znepokojilo?
- Jak na vás působí závěrečná věta?
- Kdo v této básni vlastně koho „objevuje“?
- Co mořeplavce na domorodcích znepokojuje?
- A co naopak mohlo znepokojovat domorodce na mořeplavcích?

Přechod k další fázi

Učitel uzavře úvodní část například slovy: „V dalších básních budeme sledovat různé podoby setkání s odlišností — situace, kdy si lidé navzájem nerozumějí, fascinují se, bojí se nebo postupně zjišťují, že svět může fungovat úplně jinak, než si dosud mysleli.“

Uvědomění si významu informací (25 minut)

Aktivita 1 – Expertní skupiny (12 minut)

Žáci se rozdělí do expertních skupin. Každá skupina pracuje s jednou básní ze souboru. Instrukce pro práci skupin jsou součástí samostatného pracovního listu pro žáky.

Cílem aktivity není báseň převyprávět nebo „správně vysvětlit“, ale společně zkoumat:

- jak báseň zachycuje setkání s něčím cizím nebo neznámým,
- co mořeplavci nedokážou pochopit nebo vysvětlit,
- jak text pracuje s představou „civilizovaného“ a „barbarského“,
- a co jednotlivé básně vypovídají o střetu různých světů a způsobů myšlení.

Žáci v expertních skupinách:

- společně čtou báseň,
- označují důležité obrazy a verše,
- diskutují nad interpretačními otázkami,
- a vybírají klíčová místa, která později představí domovské skupině.

Součástí práce je také výběr 2–3 klíčových obrazů nebo veršů a formulace stručné interpretační myšlenky, kterou si ostatní skupiny mají z jejich básně odnést.

Metodická poznámka pro učitele

V průběhu práce učitel obchází jednotlivé skupiny, sleduje diskusi a pomáhá žákům zpřesňovat interpretační úvahy. Důležité je neposkytovat hotové interpretace ani „správné významy“, ale vracet žáky zpět k textu a podporovat argumentaci opřenou o konkrétní místa v básni.

Učitel může využívat otázky typu:

- „Co vás k tomu vede?“
- „Které místo v básni to ukazuje?“
- „Co je v této situaci pro mořeplavce nepochopitelné?“
- „Kdo zde vlastně působí jako ‚cizí‘?“
- „Jak báseň narušuje běžnou představu o civilizovanosti nebo nadřazenosti?“

Cílem aktivity je rozvíjet schopnost společného interpretačního hledání, argumentace a formulování vlastních čtenářských závěrů.

Aktivita 2 – Domovské skupiny (10 minut)

Žáci se vrací do domovských skupin. Každý člen skupiny stručně představí báseň, se kterou pracoval v expertní skupině. Součástí sdílení je:

- krátké shrnutí hlavní interpretační myšlenky,
- přečtení vybraných klíčových veršů,
- a vysvětlení, proč jsou podle skupiny důležité.

Instrukce pro práci domovských skupin jsou součástí samostatného pracovního listu pro žáky. Cílem této fáze není pouze shromáždit obsahy jednotlivých básní, ale postupně „složit“ společný obraz setkávání s odlišností a střetu různých způsobů vidění světa.

Žáci proto společně hledají:

- co mají básně společné,
- jak zachycují zkušenost cizosti a nepochopení,
- co mořeplavce na domorodcích znepokojuje nebo fascinuje,
- a jak jednotlivé texty proměňují pohled na „civilizovanost“, moc nebo lidskou odlišnost.

Výstupem skupinové práce je společná motivická mapa soustředěná kolem klíčových motivů a pojmů, které se v básních opakují.

Žáci mohou pracovat například s pojmy cizost, strach, fascinace, jazyk, mlčení, rituál, tělo, násilí, tabu, démoni, čekání, moc, nepochopení, pohled, identita, střet světů, civilizace, jinakost.

Metodická poznámka pro učitele

V této fázi je důležité podporovat propojování jednotlivých básní a motivů. Učitel může žáky vést k tomu, aby mezi pojmy vytvářeli vztahy:

- co spolu souvisí,
- co je v protikladu,
- co mořeplavci nedokážou pochopit,
- nebo jak jednotlivé básně postupně narušují jednoduché dělení na „civilizované“ a „barbarské“.

Motivická mapa by neměla fungovat pouze jako seznam pojmů, ale jako zachycení vztahů mezi motivy, obrazy a významy, které se v básních vracejí a proměňují.

Aktivita 3 – Společná syntéza (3 minuty)

Následuje krátká společná diskuse navazující na práci domovských skupin a jejich motivické mapy. Cílem této fáze je propojit jednotlivé interpretační postřehy a formulovat, jaký obraz setkání s odlišností básně společně vytvářejí.

Učitel může otevřít například tyto otázky:

- Kdo je v těchto básních vlastně „cizí“?
- Co mořeplavci na domorodcích nechápou?
- Proč tyto básně nepůsobí jako oslava evropského „objevování“ světa?
- Jak texty narušují představu o tom, kdo je civilizovaný a kdo barbarský?
- Co člověk může zjistit o sobě samém při setkání s něčím úplně odlišným?

Metodická poznámka pro učitele

Diskuse by neměla směřovat k jednoduchému morálnímu hodnocení kolonialismu nebo „správného“ pohledu na jiné kultury. Důležitější je sledovat, jak básně tematizují nejistotu, relativitu vlastního pohledu a zkušenost, kdy člověk přestává považovat svůj způsob myšlení za jediný možný.

Na závěr učitel vytvoří přechod k reflexi například slovy:

„Na začátku jsme četli báseň, v níž domorodci poprvé zjistili, že nejsou sami na světě. Možná teď můžeme lépe vidět, že podobné setkání proměňuje nejen ty ‚objevované‘, ale i samotné mořeplavce.“

Tento návrat připravuje závěrečnou reflexi celé lekce a znovu otevírá motiv relativnosti vlastního pohledu, který prostupuje celým souborem básní.

Reflexe (10 minut)

Aktivita 1 – Návrat k úvodní básni (3 minuty)

Učitel znovu promítne nebo přečte závěr úvodní básně:

„Dosud se domnívali,
že jsou jediní na světě.“

Následuje krátká společná reflexe.

Možné otázky:

- Jak této větě rozumíte teď, po přečtení dalších básní?
- Kdo v těchto textech vlastně působí jako „cizí“?
- Co mořeplavci během setkání s domorodci zjišťují sami o sobě?
- Proč člověka někdy znepokojuje něco, co nedokáže pochopit?

Metodická poznámka pro učitele

Návrat k úvodní básni je důležitý, protože po četbě dalších textů získává její závěr nový význam. Žáci už během předchozích aktivit pracovali s motivy cizosti, nepochopení, rituálů, jiného vztahu k jazyku, moci nebo času. Postupně se ukazuje, že básně nezachycují pouze „objevování cizích kultur“, ale také narušení evropské jistoty a zkušenost relativnosti vlastního pohledu na svět.

Aktivita 2 – Motivická mapa (4 minuty)

Společná práce

Učitel napíše doprostřed tabule jedno z klíčových slov:

SETKÁNÍ, nebo **CIZOST**

Žáci postupně doplňují:

- opakující se motivy,
- obrazy,
- pocity,
- nebo klíčová slova, která se v básních objevovala.

Mohou se objevovat například pojmy strach, fascinace, jazyk, mlčení, rituál, tabu, démoni, tělo, násilí, čekání, moc, jinakost, pohled, identita, nepochopení, civilizace, střet světů.

Metodická poznámka pro učitele

Cílem aktivity není vytvořit pouze seznam motivů, ale zachytit vztahy mezi nimi a ukázat, jak jednotlivé básně postupně proměňují pohled na „cizí“ i „vlastní“. Učitel může:

- spojovat pojmy,
- upozorňovat na protiklady,
- nebo sledovat, jak se během setkání s odlišností mění jistota mořeplavců a jejich pohled na svět.

Důležité je ukázat, že Hruškovy texty nestaví jednoduchý protiklad mezi „civilizovanými“ Evropany a „barbarskými“ domorodci, ale naopak tuto hranici opakovaně problematizují.

Aktivita 3 – Individuální reflexe (3 minuty)

Žáci samostatně pracují s reflexivním pracovním listem, ve kterém dokončují jednu z nabízených vět. Instrukce pro žáky jsou součástí samostatného dokumentu.

Cílem reflexe je:

- vrátit se k hlavním motivům celé lekce,
- propojit jednotlivé básně do společného interpretačního celku,
- a formulovat vlastní porozumění tomu, co básně říkají o setkání s odlišností, lidské nejistotě a relativnosti vlastního pohledu na svět.

Metodická poznámka pro učitele

Reflexe nesměruje k jediné „správné“ interpretaci. Důležitější než interpretační přesnost je schopnost formulovat vlastní čtenářskou zkušenost a propojit ji s konkrétními místy v textu.

Závěrečný interpretační moment

Učitel může lekci uzavřít například těmito slovy:

„Hruškovy básně nezachycují setkání s ‚domorodci‘ jako jednoduchý střet civilizovaného a barbarského světa. Spíš ukazují okamžik, kdy člověk při setkání s něčím odlišným začne pochybovat o samozřejmosti vlastního pohledu na svět. A možná právě tehdy může začít lépe chápat nejen druhé, ale i sebe sama.“

Metodická poznámka pro učitele

Závěr lekce by neměl působit jako definitivní „vysvětlení“ básní, ale spíše jako shrnutí hlavní interpretační linie, ke které žáci během hodiny společně dospívali. Důležité je ponechat prostor pro otevřenost textů a pro vědomí, že jednotlivé básně mohou vyvolávat různé interpretační akcenty a otázky.

Metodická poznámka

Toto uspořádání může žákům pomoci uvědomit si, jak Hruška v básních postupně narušuje představu, že svět lze bezpečně poznat, pojmenovat a ovládnout.

Možné zpracování motivické mapy č. 2 – proměna plavby

Další možností je vytvořit mapu jako postupný řetězec proměny:

→ nejistota

- „kde jsme“
- rozpad map
- ztracený deník
- mlčení přístrojů
- nemožnost určit směr

↓

→ ztráta jistoty

- svět „nelze objevit“
- nic „neposlouchalo“
- rozpad evropského řádu
- hranice nefungují

↓

→ člověk a poznání

- touha objevovat
- potřeba pojmenovat svět
- mapy, měření, jazyky
- snaha získat kontrolu

↓

→ selhání poznání

- chaos
- cizost
- nemožnost porozumění
- rozpad smyslu
- „Kdo nám uvěří?“

↓

→ konfrontace se sebou samým

- zrcadla
- „Spatřil jsem svou tvář“
- proměna člověka
- návrat „z opačné strany“

↓

→ identita

- „jak stejní jsme“
- změna cestou
- hranice mezi známým a cizím
- člověk objevuje vlastní omezenost

Metodická poznámka

Tento typ mapy umožňuje sledovat, jak se v básních postupně proměňuje význam plavby — od touhy po poznání až ke konfrontaci člověka s vlastní nejistotou a omezeností.

Aktivita 3 – Závěrečná reflexe (3 minuty)

Individuální reflexe – dokončení věty

Žáci samostatně pracují s reflexivním pracovním listem, ve kterém dokončují jednu z nabízených vět. Instrukce pro žáky jsou součástí samostatného dokumentu.

Cílem reflexe je:

- vrátit se k hlavním motivům celé lekce,
- propojit jednotlivé básně do společného interpretačního celku,
- a formulovat vlastní porozumění tomu, jak básně zachycují poznávání světa, nejistotu a proměnu člověka během cesty.

Žáci by měli ve svých odpovědích:

- navazovat na konkrétní obrazy nebo verše,
- pojmenovat, co je během četby nejvíce zaujalo nebo znepokojilo,
- a pokusit se zachytit, jaký obraz člověka a světa podle nich básně vytvářejí.

Metodická poznámka pro učitele

Reflexe nesměruje k jediné „správné“ interpretaci. Důležitější než interpretační přesnost je schopnost formulovat vlastní čtenářskou zkušenost a propojit ji s konkrétními místy v textu. Některé odpovědi mohou být více osobní, jiné abstraktnější nebo filozofičtější — všechny tyto polohy jsou legitimní, pokud vycházejí z práce s básněmi.

Závěrečný interpretační moment

Učitel může lekci uzavřít například těmito slovy:

„Hruškovy básně neukazují objevování světa jako triumf a vítězství. Spíš zachycují okamžik, kdy člověk během cesty postupně ztrácí jistotu, že svět lze úplně pochopit, pojmenovat nebo ovládnout. A možná právě tehdy začne objevovat něco podstatného sám o sobě.“

Metodická poznámka pro učitele

Závěr lekce by neměl působit jako definitivní „vysvětlení“ básní, ale spíše jako shrnutí hlavní interpretační linie, ke které žáci během hodiny společně dospívali. Důležité je ponechat prostor pro otevřenost textů a pro vědomí, že jednotlivé básně mohou vyvolávat různé interpretační akcenty a otázky.

Tento ostrov vypadal neobydleně,
ale druhého dne se objevili.
Všichni se zdobí
strašlivými ranami.
Mají lesklá těla a není možné je spočítat,
neustále mění místa.
Přicházeli na dostřel našich kuší
a křičeli *girin!*
Bylo to nesnesitelné.

Když si první z nich vytáhl šipku z hrudi,
užasle si ji prohlížel.
Dosud se domnívali,
že jsou jediní na světě.

Když jsme vystoupili na břeh,
zjistili jsme,
že mají kříž.
Neumějí ho používat.
Krále přinesli
na lehátku z peří
a on prohlásil, že nezná nic
než mír.
Kapitán zavelel k ústupu.
Stačil jsem si všimnout
skvrnitých vepřů,
koz,
nádob s krutým palmovým vínem.

Ženy chodí nahé jako všichni,
prsy si malují rudě –
a z posunků jsem vyrozuměl,
že kdybychom zůstali,
jejich démony
bychom velice zahanbili.

Zdejšího krále chrání před slovy.
Když mu chce někdo něco
říct,
sdělí to jednomu z náčelníků.
Ten pak chodí
po tři dny v hluboké pustině,
bez jídla, pití a myšlenek,
aby slova přišla o zlou moc.
Jakmile se vrátí,
zapálí oheň
mezi sebou a královou ženou.
Slova jí přes plameny zašeptá.
Totéž opakují
nad proudem vody,
která mezi nimi teče.

Nakonec se žena s čistými slovy
pomalu
odebere ke králi.

Vysvětlili nám, že
krále tohoto ostrova se nikdo nesmí dotknout.
Jinak se ztratí vše,
úplně vše.
Zmizí houštiny, okapi, tykve, modlicí dřeva,
nakonec i všechny královny ženy.
Ptáci vypadnou z prázdného vzduchu
a bezhlesně zaniknou.
Řeč se nedopoví.
Ostrov se rozplyne,
obchody,
příměří
přestanou
platit.
Počty zabitých nepřátel
nebudou
znamenat
nic.

Opatrně!

Vzali jsme ho s sebou,
měl obrovské ruce a nebránil se.

Nadešly týdny naprostého bezvětrí.
Plachetnice kotvily v oceánu rozteklého kovu.
Ukázalo se,
že on v té výhni dokáže čekat lépe
než kdokoliv z nás.
Nepřišli jsme na to,
zda se dívá na hladinu,
nebo do hloubky.
Seděl ve člunu na palubě lodi
a nepadal do prázdna.
Zkoušeli jsme to po něm,
ale zrazoval nás rozum.
Nakonec
jsme mu tam začali nosit jídlo, vodu, drobné mince,
aby čekal i za nás.

Instrukce pro expertní skupiny

Každá expertní skupina pracuje s jednou básní.

Vaším úkolem není báseň pouze „vysvětlit“, ale pokusit se porozumět tomu:

- jak báseň zachycuje setkání s něčím cizím nebo neznámým,
- co mořeplavci nedokážou pochopit,
- a co text říká o střetu různých způsobů vidění světa.

Nejprve si báseň společně přečtete a označte místa:

- která vás překvapila,
- znepokojila,
- nebo vám připadají důležitá.

Poté společně promyslete následující otázky:

1. Jak báseň zachycuje setkání s něčím cizím nebo neznámým?

- Co na „domorodcích“ působí zvláště, nepochopitelně nebo znepokojivě?
- Jak na ně mořeplavci reagují?

2. Čemu mořeplavci nerozumějí?

- Co nedokážou vysvětlit nebo zařadit?
- Kde se v básni objevuje neporozumění, nejistota nebo fascinace?

3. Jak báseň narušuje představu o tom, kdo je „civilizovaný“ a kdo „barbarský“?

- Obracejí se v textu nějak běžná očekávání?
- Kdo v básni působí jistěji, klidněji nebo moudřeji?

4. Vyberte 2–3 klíčové verše nebo obrazy.

Do tabulky запиšte konkrétní verš nebo obraz a krátké vysvětlení, proč je podle vás důležitý.

Klíčový obraz / verš

Co podle vás znamená?

5. Co vaše báseň říká o setkání různých světů?

Zkuste jednou nebo dvěma větami shrnout:

- co je pro vaši báseň nejdůležitější,
- a co by si z ní ostatní skupiny měly odnést.

Na závěr si připravte krátké představení básně pro svou domovskou skupinu:

- shrňte hlavní interpretační myšlenku,
- přečtěte vybrané verše,
- a vysvětlete, proč jsou podle vás důležité.

Instrukce pro domovské skupiny

Každý člen skupiny nejprve stručně představí báseň, se kterou pracoval v expertní skupině:

- přečte 1–2 důležité verše,
- shrne hlavní interpretační myšlenku své skupiny,
- a vysvětlí, co je v básni nejvíce znepokojivé, překvapivé nebo důležité.

Poté společně hledejte:

- co mají všechny básně společné,
- jak jednotlivé texty zachycují zkušenost cizosti a nepochopení,
- co mořeplavce na domorodcích fascinuje nebo znepokojuje,
- a jak básně proměňují představu o tom, kdo je vlastně „civilizovaný“ a kdo „barbarský“.

Výstupem vaší práce bude společná **motivická mapa**.

Doprostřed napište jedno z klíčových slov:

SETKÁNÍ, nebo **CIZOST**

a kolem zapisujte:

- opakující se motivy,
- důležité obrazy,
- pocity,
- nebo klíčová slova, která se v básních objevují.

Mezi jednotlivými pojmy se snažte vytvářet vztahy:

- co spolu souvisí,
- co je v protikladu,
- co mořeplavci nechápou,
- co v nich vyvolává strach nebo fascinaci,
- nebo jak jednotlivé básně narušují běžné představy o „civilizovanosti“.

Můžete pracovat například s pojmy cizost, strach, fascinace, jazyk, mlčení, rituál, tělo, násilí, tabu, démoni, čekání, moc, nepochopení, pohled, identita, střet světů, civilizace, jinakost.

Cílem není vytvořit „správnou“ mapu, ale společně zachytit, jaký obraz setkání s odlišností jednotlivé básně dohromady vytvářejí.

Reflexivní pracovní list – dokončení věty

Vyber si jednu z následujících vět a samostatně ji dokonči.

Piš alespoň 4–6 vět.

Snaž se:

- navázat na konkrétní obrazy nebo situace z básní,
- pojmenovat, co tě během četby nejvíc zaujalo nebo znepokojilo,
- a zachytit, co podle tebe básně říkají o setkání s odlišností a o člověku samotném.

Vyber si jednu větu:

- Tyto básně podle mě ukazují, že...
- Nejvíc mě překvapilo, že...
- Setkání s něčím cizím může člověka...
- Mořeplavci v těchto básních postupně zjišťují, že...
- Člověk někdy nerozumí druhým lidem, protože...
- To, co mořeplavci považují za zvláštní nebo nepochopitelné,...
- Hruškovy básně podle mě ukazují, že „civilizovaný“ svět...
- Nejvíc znepokojivé na těchto básních je...
- Při setkání s odlišností člověk často...
- Tyto básně podle mě nejsou jen o „domorodcích“, ale také o...

Nejde o „správnou interpretaci“. Důležité je:

- formulovat vlastní porozumění textům,
- opírat se o konkrétní místa v básních,
- a pokusit se zachytit, jaký obraz člověka a světa podle tebe básně vytvářejí.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.